

Laidiens: 25.03.2009., Nr. 47

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas normatīvie noteikumi Nr.38

Rīgā 2009.gada 20.martā (prot. Nr.10 6.p.)

Kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa izveides normatīvie noteikumi

Izdoti saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 50.⁸ panta sesto daļu un 50.⁹ panta astoto daļu

I. Vispārīgie jautājumi

1. “Kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa izveides normatīvie noteikumi” (tālāk tekstā – noteikumi) ir saistoši Latvijas Republikā reģistrētām bankām.

2. Bankas ievēro šo noteikumu prasības individuāli vai konsolidācijas grupas vai konsolidācijas apakšgrupas līmenī saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 50.⁸ un 50.⁹ pantu.

3. Noteikumi nosaka Kredītiestāžu likuma 36.² panta un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (tālāk tekstā – Komisija) 02.05.2007. noteikumu Nr. 63 “Iekšējās kontroles sistēmas izveides noteikumi” V sadaļas prasību ieviešanas vadlīnijas, t.sk.:

3.1. kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa izveides vispārējos principus;

3.2. ieteikumus kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa saturam;

3.3. Komisijai iesniedzamo pārskatu par kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesu sagatavošanas un iesniegšanas kartību.

4. Noteikumos lietoto terminu skaidrojums:

4.1. Bāzele II – Bāzeles Banku uzraudzības komitejas izstrādātais dokuments “Kapitāla mērījumu un kapitāla normatīvu starptautiskā konverģence” (*International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*)¹;

4.2. Bāzeles II otrais pīlārs – uzraudzības pārbaudes process, kura izveides pamatprincipi noteikti Bāzeles II trešajā daļā “Otrais pīlārs – Uzraudzības pārbaudes process” (*Part 3: The Second Pillar – Supervisory Review Process*)²;

4.3. Eiropas Banku uzraudzības komitejas vadlīnijas Bāzeles II otrā pīlāra piemērošanai – Eiropas Banku uzraudzības komitejas elektroniskās rokasgrāmatas (*Electronic Guidebook*) V sadaļā ietvertās vadlīnijas uzraudzības pārbaudes procesam (*Guidelines on Supervisory Review Process*)³;

4.4. koncentrācijas risks – jebkurš riska darījums vai riska darījumu grupa, kuru dēļ bankai varētu rasties tādi zaudējumi, kas var apdraudēt bankas maksātspēju vai spēju turpināt darbību. Koncentrācijas risks rodas no liela apmēra riska darījumiem ar klientiem vai savstarpēji saistītu klientu grupām vai riska darījumiem ar klientiem, kuru kredītspēju nosaka viens kopīgs riska faktors (piemēram, tautsaimniecības nozare, ģeogrāfiskais reģions, valūta, kredītriska mazināšanas instruments (vienveidīgs nodrošinājums vai viens nodrošinājuma devējs u.tml.));

4.5. noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas risks – risks, ka banka var tikt iesaistīta noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā vai terorisma finansēšanā;

4.6. finansējuma likviditātes risks (*funding liquidity*) – risks, ka banka nespēs nodrošināt tās pašreizējo un nākotnes naudas plūsmu un nodrošinājumu līdzekļu aizņemšanās vajadzībām tā, lai netiktu apdraudēta bankas ikdienas darbība vai bankas kopējais finansiālais stāvoklis;

4.7. tirgus likviditātes risks (*market liquidity*) – risks, ka banka nevarēs pārdot tās finanšu aktīvus par tirgus cenām tirgus sabrukuma vai nepietiekama tirgus dziļuma (*market depth*) dēļ;

4.8. reputācijas risks – risks, ka bankas klientiem, darījumu partneriem, akcionāriem, uzraudzības iestādēm un citām bankas darbībā ieinteresētām personām (*stakeholders*) var izveidoties negatīvs viedoklis par banku un tas var negatīvi ietekmēt bankas spēju uzturēt esošās vai izveidot jaunas darījumu attiecības ar tās klientiem un citiem darījumu partneriem, kā arī negatīvi ietekmēt bankas finansējuma pieejamību. Reputācijas riska notikumu rezultātā var palielināties citi bankas darbībai piemītošie riski (kredītrisks, likviditātes risks, tirgus riski u.c.), un tas var negatīvi ietekmēt bankas peļņu, kapitāla apmēru un likviditāti;

4.9. stratēģijas un biznesa risks – risks, ka izmaiņas biznesa vidē un bankas nespēja savlaicīgi reaģēt uz šīm izmaiņām vai nepiemērota vai nepareizi izvēlēta bankas attīstības stratēģija, vai bankas nespēja nodrošināt nepieciešamos resursus stratēģijas ieviešanai var negatīvi ietekmēt bankas peļņu, kapitāla apmēru un likviditāti;

4.10. stresa testēšana – dažādas tehnikas (kvantitatīvas vai kvalitatīvas), ko izmanto, lai noteiktu dažādu ārkārtēju, bet iespējami nelabvēlīgu notikumu vai izmaiņu tirgus nosacījumos potenciālo ietekmi uz bankas risku līmeni, finanšu un kapitāla rādītājiem. Šajos noteikumos ar stresa testēšanu apzīmē gan jutīguma analīzi (*sensitivity analysis*), gan scenāriju analīzi (*scenario analysis*). Jutīguma analīzi izmanto, lai noteiktu kāda atsevišķa riska faktora nelabvēlīgu izmaiņu ietekmi uz bankas risku līmeni un finanšu un kapitāla rādītājiem. Scenāriju analīzi izmanto, lai noteiktu vairāku riska faktoru vienlaicīgu nelabvēlīgu izmaiņu ietekmi uz bankas risku līmeni un finanšu un kapitāla rādītājiem, parasti skaidri definējot šo riska faktoru nelabvēlīgo izmaiņu cēloni (t.i., ārēju vai iekšēju nelabvēlīgu notikumu);

4.11. risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmērs – kapitāla apmērs, kas saskaņā ar bankas novērtējumu nepieciešams ar tās pašreizējai un plānotajai darbībai piemītošajiem riskiem saistīto zaudējumu segšanai. Risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmērs veidojas no atsevišķu risku (kredītriska, tirgus risku, operacionālā riska un citu bankas darbībai piemītošo un varbūtējo risku) segšanai nepieciešamā kapitāla apmēra;

4.12. kapitāla rezerve (*capital buffer*) – kapitāla apmērs, kas saskaņā ar bankas novērtējumu nepieciešams papildus risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmēram, lai nodrošinātu, ka bankas kapitāls ir pietiekams zaudējumu segšanai iespējamu nelabvēlīgu notikumu iestāšanās gadījumā, kā arī lai nodrošinātu, ka bankas rīcībā esošā kapitāla apmērs ir pietiekams visa ekonomiskā cikla laikā;

4.13. kopējais nepieciešamā kapitāla apmērs – risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmērs un kapitāla rezerve kopā;

4.14. pārējo terminu lietojums atbilst Komisijas 02.05.2007. noteikumu Nr. 60 "Minimālo kapitāla prasību aprēķināšanas noteikumi" (tālāk tekstā – minimālo kapitāla prasību noteikumi), 02.05.2007. noteikumu Nr. 63 "Iekšējās kontroles sistēmas izveides noteikumi", 07.03.2008. normatīvo noteikumu Nr. 34 "Procentu likmju riska pārvaldīšanas, ekonomiskās vērtības samazinājuma aprēķināšanas un procentu likmju riska termiņstrukturās pārskata sagatavošanas normatīvie noteikumi" (tālāk tekstā – procentu likmju riska noteikumi), 28.07.2006. ieteikumu Nr. 125 "Operacionālā riska pārvaldīšanas ieteikumi" un 30.11.2007. noteikumu Nr. 166 "Konsolidētās uzraudzības normatīvie noteikumi" terminu lietojumam.

II. Kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa izveides vispārējie principi

5. Bāzeles II otrā pīlāra principi un ieviešanas vadlīnijas noteiktas Bāzelē II un Eiropas Banku uzraudzības komitejas vadlīnijās Bāzeles II otrā pīlāra piemērošanai. Banka ņem vērā Bāzeles II otrā pīlāra principus un Eiropas Banku uzraudzības komitejas vadlīnijas Bāzeles II otrā pīlāra piemērošanai, veidojot savu kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesu.

6. Bāzeles II otro pīlāru veido divi savstarpēji saistīti procesi – kapitāla pietiekamības novērtēšanas process, ko veic banka, un uzraudzības pārbaudes un novērtējuma process, ko veic uzraudzības iestāde. Kapitāla pietiekamības novērtēšanas process, ko veic banka, ietver gan kapitāla pietiekamības kvantitatīvo novērtējumu, gan kvalitatīvos aspektus, t.sk. darbības ilgtermiņa plānošanu un attīstības stratēģijas noteikšanu, būtisko risku identificēšanu, pieļaujamo risku līmeņu noteikšanu, risku pārvaldīšanas sistēmu izveidi un pilnveidošanu, pastāvīgu bankas darbībai piemēroamo risku (risku profila) apzināšanu un kontroli, vadības lomu risku un kapitāla pārvaldīšanā.

7. Kapitāla pietiekamības novērtēšanas process ir bankas vadības un lēmumu pieņemšanas kultūras, risku pārvaldīšanas sistēmas un darbības plānošanas neatņemama sastāvdaļa. Noteikta kapitāla līmeņa uzturēšana neaizstāj risku pārvaldīšanu, bet kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesā banka nosaka tādus kapitāla pietiekamības mērķus, kas nodrošina, ka bankas kapitāls apmēra, elementu un to īpatsvara ziņā ir pietiekams bankas pašreizējai un plānotajai darbībai piemērošo un varbūtējo risku segšanai.

8. Banka regulāri, bet ne retāk kā reizi gadā, veic kapitāla pietiekamības novērtējumu kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa ietvaros. Viena kalendārā mēneša laikā pēc tam, kad bankas padome apstiprinājusi kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa rezultātus, banka iesniedz pārskatu par kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesu Komisijai atbilstoši šo noteikumu IV nodaļas prasībām.

9. Ja laika posmā starp diviem kapitāla pietiekamības novērtējumiem bankas darbībā vai bankas darbību ietekmējošajos apstākļos notikušas būtiskas pārmaiņas (piemēram, mainījušies bankas darbības virzieni vai darbības veidi, notikušas būtiskas izmaiņas bankas darbību ietekmējošajos ārējos apstākļos, banka ieviesusi jaunus risku pārvaldīšanas vai risku mērīšanas modeļus vai metodes u.tml.) un tā rezultātā var būtiski mainīties kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa rezultāti (t.sk. bankas novērtējums par tās risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmēru, kapitāla rezervi, kopējo nepieciešamā kapitāla apmēru un bankas rīcībā esošā kapitāla apmēru, kapitāla pietiekamības mērķi, kapitāla pietiekamības novērtējuma secinājumi, pasākumu programma kapitāla pietiekamības nodrošināšanai un citi lēmumi, kas pieņemti kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa rezultātā), banka nekavējoties, bet ne vēlāk kā viena mēneša laikā, pārskata tās kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa rezultātus un, ja nepieciešams, veic jaunu kapitāla pietiekamības novērtējumu. Bankas padome izskata un apstiprina kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa pārskatītos rezultātus. Viena kalendārā mēneša laikā pēc tam, kad bankas padome apstiprinājusi pārskatītos kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa rezultātus, banka

iesniedz pārskatu par kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesu Komisijai atbilstoši šo noteikumu IV nodaļas prasībām.

10. Par kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa izveidi un efektīvu funkcionēšanu atbild bankas padome un valde. Ja bankas kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesu nodrošina trešā persona – ārpalpojuma sniedzējs –, bankas padome un valde ir atbildīga par ārpalpojumu sniedzēja veikumu tādā pašā mērā kā par savu, kā arī nodrošina, ka tiek ievērotas noteikumu 13. punkta prasības.

11. Bankas padome nosaka kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa pamatnostādnes, apstiprina kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa politiku, vismaz reizi gadā izskata un apstiprina kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa rezultātus un pieņem ar kapitāla pietiekamību saistītos lēmumus.

12. Bankas valde nodrošina regulāru kapitāla pietiekamības novērtēšanu un pastāvīgu pietiekama kapitāla uzturēšanu saskaņā ar padomes noteikto kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa politiku. Bankas valde apstiprina atbilstošus bankas iekšējos normatīvos dokumentus kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa īstenošanai.

13. Banka nodrošina, ka tās kapitāla pietiekamības novērtēšanas process ir pilnībā dokumentēts, t.sk.:

13.1. ir dokumentēti un atbilstošā vadības līmenī apstiprināti bankas kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa iekšējie normatīvie dokumenti (t.sk. politika, procedūras, nolikumi, instrukcijas u.c.), kuros noteiktas bankas lietotās risku un kapitāla definīcijas, būtisko risku identificēšanas kārtība, metodoloģija, ko banka izmanto, lai noteiktu risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmēru un kapitāla rezerves apmēru, kopējā risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmēra un bankas rīcībā esošā kapitāla apmēra aprēķināšanas kārtība, stresa testēšanas kārtība, kapitāla plānošana un kapitāla pietiekamības mērķu noteikšana, bankas darbinieku un struktūrvienību pilnvaras, pienākumi un atbildība, pārskatu sniegšanas un informācijas apmaiņas kārtība un citi organizatoriskie un metodoloģiskie aspekti;

13.2. ir dokumentēti visi kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesā izdarītie būtiskie pieņēmumi un analizēta šo pieņēmumu ietekme uz kopējiem rezultātiem;

13.3. ir dokumentēti un saskaņā ar bankā noteikto kārtību atbildīgajā bankas struktūrvienībā un vismaz reizi gadā bankas padomē apstiprināti kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa rezultāti, t.sk. bankas novērtējums par tās risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmēru, kapitāla rezervi, kopējo nepieciešamā kapitāla apmēru un bankas rīcībā esošā kapitāla apmēru, kapitāla pietiekamības mērķi, kapitāla pietiekamības novērtējuma secinājumi, pasākumu programma kapitāla pietiekamības nodrošināšanai un citi lēmumi, kas pieņemti kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa rezultātā.

14. Banka regulāri, bet ne retāk kā reizi gadā, pārskata un, ja nepieciešams, pilnveido kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa politiku un citus bankas iekšējos normatīvos dokumentus atbilstoši pārmaiņām bankas darbībā un bankas darbību ietekmējošajos ārējos apstākļos.

15. Iekšējais audits regulāri veic kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa pārbaudes un tā efektivitātes izvērtējumu. Par veikto pārbaūžu rezultātiem iekšējais audits sniedz ziņojumu bankas padomei. Banka viena mēneša laikā pēc iekšējā audita ziņojuma iesniegšanas bankas padomei iesniedz Komisijai šā iekšējā audita ziņojuma kopiju, atbilstošās padomes sēdes protokola izrakstu un informāciju par padomes pieņemtajiem lēmumiem par bankas veicamajiem pasākumiem, lai ieviestu iekšējā audita ieteikumus, t.sk. novērstu iekšējā audita pārbaūžu rezultātā konstatētos trūkumus un nepilnības.

16. Banka kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesā ievēro proporcionalitātes principu – neliela banka, kura klientiem sniedz tradicionālus un vienkāršus pakalpojumus, kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesā var izmantot vienkāršākas metodes, t.sk. šajos noteikumos aprakstītās vienkāršotās risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmēra un kapitāla rezerves noteikšanas metodes. Savukārt liela banka vai banka, kuras darbība saistīta ar sarežģītu finanšu pakalpojumu sniegšanu, izstrādā un kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesā izmanto attīstītas un pret risku jutīgas metodes risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmēra un kapitāla rezerves noteikšanai. Piemērojot proporcionalitātes principu, šo noteikumu izpratnē visas bankas tiek iedalītas trīs grupās:

16.1. pirmā grupa – bankas, kuru aktīvi individuāli vai konsolidācijas grupas vai konsolidācijas apakšgrupas līmenī (atkarībā no tā, kā banka ievēro šo noteikumu prasības saskaņā ar šo noteikumu 2. punktu) ir mazāki par 1 miljardu latu un kuras neietilpst šo noteikumu 16.3. punktā aprakstītajā trešajā grupā;

16.2. otrā grupa – bankas, kuru aktīvi individuāli vai konsolidācijas grupas vai konsolidācijas apakšgrupas līmenī (atkarībā no tā, kā banka ievēro šo noteikumu prasības saskaņā ar šo noteikumu 2. punktu) ir vienādi ar vai lielāki par 1 miljardu latu un kuras neietilpst šo noteikumu 16.3. punktā aprakstītajā trešajā grupā;

16.3. trešā grupa – bankas, kuras regulējošo minimālo kredītriska kapitāla prasību aprēķinam izmanto uz iekšējiem reitingiem balstīto pieeju vai kuras regulējošo minimālo operacionālā riska kapitāla prasību aprēķinam izmanto attīstīto operacionālā riska mērīšanas pieeju, vai kuras regulējošo minimālo tirgus risku kapitāla prasību aprēķinam izmanto riskam pakļautās vērtības iekšējo modeli.

17. Atkarībā no tā, kurā grupā banka ietilpst šo noteikumu 16. punkta izpratnē, tā šo noteikumu III nodaļā aprakstītos ieteikumus kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa saturam piemēro, ievērojot šādus principus:

17.1. banka, kas atbilst šo noteikumu 16.1. punktā aprakstītajai pirmajai grupai, kapitāla pietiekamības novērtēšanas nolūkiem risku, kuriem nav noteiktas regulējošās minimālās kapitāla prasības, segšanai nepieciešamā kapitāla apmēra un kapitāla rezerves noteikšanai var izmantot šo noteikumu 41., 47.–49., 52., 63. un 70. punktā aprakstītās vienkāršotās metodes un var neveikt šo metožu piemērotības bankas darbībai izvērtējumu. Šajā grupā ietilpstoša banka risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmēra un kapitāla rezerves noteikšanai var izmantot arī bankas iekšēji izstrādātos modeļus vai metodes. Ja banka izmanto iekšēji izstrādātos modeļus vai metodes, banka nodrošina, ka iekšēji izstrādātie modeļi vai metodes ir pilnībā dokumentētas bankas iekšējos normatīvajos dokumentos. Banka pēc Komisijas pieprasījuma izskaidro bankas iekšēji izstrādāto modeļu vai metožu teorētisko pamatojumu un pamato to piemērotību bankas darbībai;

17.2. banka, kas atbilst šo noteikumu 16.2. punktā aprakstītajai otrajai grupai, kapitāla pietiekamības novērtēšanas nolūkiem risku, kuriem nav noteiktas regulējošās minimālās kapitāla prasības, segšanai nepieciešamā kapitāla apmēra un kapitāla rezerves noteikšanai var izmantot šo noteikumu 41., 47.–49., 52., 63. un 70. punktā aprakstītās vienkāršotās metodes, papildus veicot šo metožu piemērotības bankas darbībai izvērtējumu. Šajā grupā ietilpstoša banka risku segšanai nepieciešamā kapitāla apmēra un kapitāla rezerves noteikšanai var izmantot arī bankas iekšēji izstrādātos modeļus vai metodes. Ja banka izmanto iekšēji izstrādātos modeļus vai metodes, banka nodrošina, ka iekšēji izstrādātie modeļi vai metodes ir pilnībā dokumentētas bankas iekšējos normatīvajos dokumentos. Banka pēc Komisijas pieprasījuma izskaidro bankas iekšēji izstrādāto modeļu vai metožu teorētisko pamatojumu un pamato to piemērotību bankas darbībai;

17.3. banka, kas atbilst šo noteikumu 16.3. punktā aprakstītajai trešajai grupai, kapitāla pietiekamības novērtēšanas nolūkiem risku, kuriem nav noteiktas regulējošās minimālās kapitāla prasības, segšanai nepieciešamā kapitāla apmēra un kapitāla rezerves noteikšanai izmanto bankas iekšēji izstrādātos modeļus vai metodes – attīstītas un